

ЗЕМЕЛЬНЕ ПРАВО; АГРАРНЕ ПРАВО; ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО; ПРИРОДОРЕСУРСНЕ ПРАВО

Максіменцева Н.О.,
кандидат юридичних наук,
докторант юридичного факультету
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

УДК 342.9

СТАНОВЛЕННЯ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В ГАЛУЗІ НАПРОДОБУВАННЯ В ПЕРІОД КИЇВСЬКОЇ РУСІ, КОЗАЦЬКОЇ ДОБИ ТА НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ У СКЛАДІ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ

Формування сучасних стратегій державного управління неможливе без урахування історичного досвіду правового регулювання з метою вивчення тих помилок і досягнень, які були притаманні сфері видобування надр. У зв'язку із цим науковий інтерес становлять історико-правові дослідження спадщини адміністративного права, що дозволяє істотно збагатити інструментарій наукової аналітики.

Питаннями досліджень у царині видобування надр у свій час плідно займалися І. Грозовський, Р. Кірін, А. Лоранський, О. Олійник, В. Піцикевич, В. Стрельник. Такі дослідження переважно здійснювалися на перетині історичної науки та правознавства. У той же час переважна частина робіт у сфері дослідження історичної спадщини правового регулювання видобування надр переважно належить або історикам права, або спеціалістам гірничого права. Щодо адміністративного права й дослідження державного управління в цій галузі робіт поки що бракує.

Сучасні межі України були сформовані остаточно лише у ХХ столітті. До цього часу різні частини українських земель перебували в складі інших держав і різних режимів національного правового регулювання.

Доба Київської Русі характеризується появою першого кодифікованого нормативного акта – «Руської правди» [1, с. 36]. Аналіз тексту цього документа дозволяє стверджувати, що на той час надрам, видобуванню корисних копалин не приділялася настільки велика увага, щоб запроваджувати окреме їх нормативне регулювання. Відносини, пов'язані з освоєнням природних багатств землі, були юридично невідокремлені від відносин, пов'язаних із користуванням землею. Весь комплекс повноважень щодо способу використання земельної ділянки належав її власникові, який міг використовувати свою землю так, як вважав за потрібне, зокрема здійснюючи вилучення з неї корисних копалин.

В. Філатова при цьому виділяє принципи, на яких у добу Київської Русі здійснювалося надрокористування та вивчення надр, а саме:

1) земля розглядалася як інтегрований природний об'єкт, що об'єднував у собі поверхню землі, її наземну та підземну частини;

2) надра не вважалися окремим об'єктом права власності, а належали до складу права власності на землю;

3) право на надра було додатковим, похідним від головного права – права власності на землю;

4) користування надрами могло здійснюватися самим землевласником або тільки з його дозволу. В останньому разі умови використання надр погоджувались із землевласником [2, с. 12].

О. Олійник зазначає, що «Руська правда» не містила правових норм щодо охорони надр у зв'язку з особливостями економіки Київської держави, яка мала натуральний характер і базувалася на сільському господарстві, рибальстві та мисливстві [3, с. 17].

Досліджуючи історію фінансів української державності, С. Голубка відмічав, що до прямих податків належали різні дари (добровільні підношення підданих), оброк (плата за користування земельними надрами, зняттями праці) [4]. Отже, уже в той час держава проявляла інтерес до природних багатств надр, проте такий інтерес обмежувався отриманням оброку (податку) за користування надрами. Така позиція узгоджується з думкою С. Тіхомірової про фактичне існування за часів Київської Русі гірничих регалій і принципу гірничої свободи. Адміністративне регулювання здійснювалося дозвільними та заохочувальними грамотами, наказними пам'ятками. За видобування стягувався «государев долг», що становив 1/10 від добутого [5, с. 36].

В. Піцикевич, аналізуючи наукові напрацювання С. Юрія та В. Федосова, також зазначає, що за часів Київської Русі діяли гірничі регалії [6, с. 33]. Регалія (від лат. *regalis* – царський) – у феодальній Європі королівський привілей на отримання певних доходів (судові штрафи, ринкові збори) [7, с. 1111]. Принцип гірничої регалії, за твердженням В. Піцикевича, під час визначення елементів відповідних правовідносин виходить із таких положень:

– надра не входять до складу земельної ділянки, становлячи собою особливий незалежний від поверхні землі об'єкт правовідносин;

– землевласник не є *ipso facto* власником надр;

– надра та всі корисні копалини, що в них знаходяться, належать на праві власності монарху;

– дозвіл на здійснення гірничої справи на платних засадах і особу надрокористувача обирає монарх [6, с. 33].

Наведене вище твердження повністю відповідає позиції Р. Кіріна [8, с. 61] щодо принципів гірничої регалії.

Вважаємо, що за умови відсутності прямого застереження в нормативному документі («Руській правді») [9] про виключне право монарха (князя) розпоряджатися надрами (як окремим від земельної ділянки об'єктом правовідносин), слід з обережністю висловлювати категоричні судження щодо цього.

На нашу думку, така регалія могла існувати, проте вона не могла бути «гірничою» в «чистому її вигляді». Тут видається більш обгрунтованою позиція, відповідно до якої право користування надрами не відокремлювалося від права на користування землею. Із цього приводу вже виникали правовідносини (оподаткування).

У досліджуваній період управління фінансовими потоками перебувало в безпосередньому віданні самого князя. Для збирання мита й данини він призначав особливих чиновників – митників, данщиків, п'ятенщиків, які не залежали від намісників і волостелів. Такі чиновники підкорялися безпосередньо князю. За своєчасне надходження доходів із земельних володінь відповідав стольник. Системою місцевого управління в містах керували тисяцькі й посадники, яких призначав князь [4]. Також вважаємо за необхідне відмітити, що система органів державного управління Київської Русі не була абсолютно сталою та незмінною й залежала від конкретних історичних, економічних і політичних чинників.

Отже, на нашу думку, здійснення державного управління в галузі використання, відтворення й охорони надр у часи Київської Русі відбувалось опосередковано (через управління земельними ресурсами) та обмежувалося фактично регулюванням земельних відносин (з яких виникали відносини надкористування), захистом прав землевласника в разі їх порушення іншими особами та стягненням оброку.

Не можна оминати увагою управління використанням, відтворенням і охороною надр на території Козацької держави. Відомий дослідник звичаєвого права запорізьких козаків І. Грозовський у своєму дисертаційному дослідженні (дослідження періоду Нової Січі – 1734–1775 рр.) зазначав, що об'єктами цивільно-правових відносин була земля, корисні копалини. Земля вважалася спільною власністю Війська Запорізького, процес формування приватної власності на землю за часів існування Нової Січі не був завершений.

Норми звичаєвого права запорозьких козаків встановлювали чіткий порядок землекористування. І. Грозовський говорить про можливість виділення щонайменше двох категорій земель із різним правовим статусом: тих, що підлягали щорічному розподілу шляхом жеребкування, і тих, які передавалися власникам зимівників і слобод у довічне користування. Зазначено, що право на свої землі запорожці отримали в результаті першого займу цих земель. Це право неодноразово визнавали своїми нормативними актами (універсалами та грамотами) литовські князі, польські королі та російські царі. Проте, на думку дослідника, Запорізьке Військо можна

вважати тільки номінальним власником своєї території. Фактично із середини XVII ст. запорізькі козаки не виступають на міжнародній арені як власники своїх земель. Це право уособлювали в різні роки Литва, Польща, Туреччина, Росія [10, с. 9].

Необхідно підкреслити, що гетьмани України значною мірою опікувалися розвитком гірництва. Так, відомо 14 універсалів Івана Мазепи про виділення українській шляхті, козацькій старшині земель під устаткування рудень, селітряних заводів, ковальських цехів; до нашого часу дійшли окремі універсали щодо рудень гетьманів Д. Многогрішного, І. Самойловича, Г. Гуляницького, військового підскарб'я Р. Ракушки й інших (рудня – місце добування руди [12, с. 656]) [11, с. 36]. Прикладами універсалів є такі:

– Універсал Івана Самойловича про надання чернігівському священику Стефану Шубі греблі на річці Сухий Вир під Ловом, із рудоносною ділянкою землі біля греблі та дозволом побудувати рудню; 1672, липня 24, Батурын [13, с. 649];

– Універсал військового підскарб'я Романа Ракушки Максиму Матвійовичові та Шимку Медведєві про надання слободи на побудовану ними рудню в селі Неданчичах на півтора року. 1665, серпня 5. Ніжин [13, с. 855];

– Універсал військового підскарб'я Романа Ракушки про дозвіл Максимові Матвійовичу й Шимкові Медведю заснувати рудню в селі Неданчичах і про надання їм млина на річці Білоусі. 1664, вересня 24. Ніжин [13, с. 857].

В. Стрельник, посилаючись на роботи І. Грозовського, зазначає, що контролюючо-наглядові повноваження в період Козацької держави здійснювали особи, які отримували право власності чи оренди певних територій від гетьмана або козацької громади [14, с. 202–205], тобто фактично за часів існування Козацької держави державне управління використанням, відтворенням і охороною надр обмежувалося наданням певної території у власність або оренду та дозволом заснувати (збудувати) рудню.

Наступний період, який підлягає дослідженню – це період перебування території сучасної України у складі Російської імперії. Цей період є важливим для становлення законодавства у сфері управління надрами у зв'язку з тим, що саме в цей період гірнича справа набуває бурхливого розвитку, що потребує з боку держави більш повного та детального врегулювання такої діяльності. Саме наведені вище нормативні документи є нормативною основою гірничого права в досліджуваній період, вони здійснювали регламентацію державного управління використанням, відтворенням і охороною надр.

Із кінця XVIII ст. на територіях сучасних Київської, Чернігівської й Полтавської областей здійснювалося розроблення родовищ торфу. У другій половині XVIII ст. відкриті промислові родовища залізної руди в Криворізькому басейні [15, с. 21].

Початком індустріального Донбасу слід вважати будівництво Луганського гірничого (ливарного) заводу (1795–1807 рр.), який започаткував

розроблення в 1795 р. вугільних родовищ поблизу Лисичого Байраку (зараз м. Лисичанськ). Окрім вугільної та металургійної, у XIX ст. в Україні стрімко розвиваються й інші гірничі галузі. Уже з XVIII ст. великі роботи проводилися на соляних озерах і копальнях Бахмута. У XIX ст. розробляються Микитівське ртутне й Нікопольське марганцеве родовища [16, с. 58].

Дослідники цього періоду відзначають, що історія державного управління в галузі користування надрами традиційно починається фактично з дати підписання в 1700 р. Петром I Указу про утворення «Приказу Рудокопних справ» [17, с. 62]. Необхідно звернути увагу на те, що цей іменний Указ лише проголошує створення органу державного управління, але не містить його повноважень і відображає лише питання кадрових призначень. Повноваження та функції Приказу Рудокопних справ закріплюються прямо й опосередковано в інших указах. Так, 02.11.1700 р. виходить новий Указ «Про копальні золотих, срібних, мідних та інших руд по всьому простору Росії. Про огляд воеводами знайдених руд і нагородження тих, хто ці руди знайшов» [18, с. 79].

Указом від 08.06.1711 р. Приказ Рудокопних справ було ліквідовано, а його справи передано Сенату та губернаторам [19, с. 690]. 17.05.1715 р. було відновлено Рудний приказ (Рудну канцелярію) [20, с. 157]. 13.03.1718 р. у зв'язку з проведенням колезької реформи сенатським Указом Рудна канцелярія була ліквідована, як повідомлялося, її справи та персонал були переведені до Берг-Колегіуму [21, с. 51–57].

Іменним Указом від 10.12.1719 р. «Про утворення Берг-Колегіуму для ведення в ньому справ про руди та мінерали» створено новий орган державного управління – Берг-Колегіум [23, с. 760]. Фактично визнаючи шкідливу відсутність належного контролю з боку держави за видобуванням корисних копалин, відсутність гарантій для осіб, які здійснювали таку діяльність, створено особливий Берг-Колегіум, який наділено повноваженнями в галузі використання надр: «Одним суддею бути над всіма до того належними справами й особами» [23, с. 760]. При цьому Берг-Колегіум був непідконтрольний і непідзвітний місцевій владі – губернаторам, воеводам, натомість на них покладался обов'язок сприяти діяльності Берг-Колегіуму за його вимогою.

Аналіз тексту Указу дозволяє зробити висновки про функції Берг-Колегіуму [23, с. 760]. Однією з функцій Берг-Колегіуму було нормативне забезпечення регулювання діяльності «рудокопних справ» шляхом видання відповідних нормативних актів – «указів і установ, якими ті рудокопні справи найкраще й найдосконаліше можуть бути зроблені». Також на Берг-Колегіум покладалася консультативно-дорадча функція, а саме: радити заінтересованим особам, яким чином найкраще організувати роботу заводів.

13.07.1806 р. було затверджене Гірниче положення [24, с. 437], цим документом державне управління у сфері видобування корисних копалин передавалось у відання новоствореного органу державного управління Гірничого департаменту при міністер-

стві фінансів. Слід відмітити, що Гірниче положення є комплексним нормативним актом, який містить як управлінські норми (визначає систему органів управління, їх структуру, повноваження чиновників), так і норми процесуального (зокрема кримінального) і матеріального права.

Гірничим положенням докладно врегульовано структуру органів державного управління, чітко визначені повноваження кожного з чиновників, закріплені форми документів, визначені правила діловодства, затверджені штатні розписи, визначені розміри утримання (матеріального забезпечення) чиновників тощо.

Видається, що у зв'язку з бурхливим розвитком промисловості у цей період значно активізувався розвиток гірничої галузі, оскільки промисловість вимагала все більшої кількості металу, хімічних елементів, енергоносіїв. Місця видобутку корисних копалин у той період фактично були самостійними, відособленими населеними пунктами зі своїм населенням, адміністрацією, поліцією тощо. Оскільки Російська імперія надавала великого значення розвитку промисловості та відповідно забезпеченню її необхідними ресурсами, з метою усунення перешкод для економічного розвитку добувної промисловості (бюрократичного складника) – подвійного підпорядкування таких утворень як місцевій владі, так і керівникам гірничої галузі – було розроблено комплексний нормативний акт, який чітко розмежував повноваження місцевих органів державного управління й органів державного управління гірничою галуззю. Гірниче положення передбачало структуру органів державного управління гірничою справою. Гірничий департамент видав усіма справами, що належали заводам і перебували у веденні Міністерства фінансів, а також усіма справами, які стосувалися гірничої сфери цього Міністерства (п. 1 Гірничого положення).

Гірничий департамент складався з Гірничої ради та Гірничої експедиції, яка складалася з двох відділень, кожне з яких мало два столи.

Гірнича рада мала повноваження розглядати та вирішувати виключно ті справи, які передавалися міністром фінансів або Керуючим із Гірничої експедиції. До таких справ було віднесено вирішення питань нормотворчого характеру, прийняття нових постанов, заснування установ, питання мистецького та наукового характеру й заводського виробництва. Також Гірничій раді були надані повноваження призначати гірничі чини до 8 класу включно чиновникам, що служать як у Гірничому департаменті, так і в Гірничому кадетському корпусі, Московському Гірничому правлінні тощо, за виключенням наведеного в п. 4 Гірничого положення переліку.

Гірничі експедиції виконувала виконавчі та розпорядчі функції. Слід зауважити, що міністр фінансів за необхідності міг перерозподілити повноваження між Відділеннями та Столами Гірничої експедиції. Очолював Гірничий департамент Керуючий Гірничим департаментом, який здійснював безпосереднє керівництво Гірничою експедицією та за посадою входив до Гірничої ради як «перший Член».

За вказівкою міністра фінансів на засіданнях Гірничої ради могли бути присутні начальники відділень Гірничої експедиції, командир та інспектор Гірничого корпусу, берг-інспектори, гірничі начальники, яким надавалося право голосу нарівні з постійними членами Гірничої ради. Також за вказівкою міністра фінансів могли бути запрошені професори й інші гірничі чини.

У підпорядкуванні Керуючого Гірничою експедицією були начальники обох Відділень. Перший і Другий столи Першого Відділення склалися зі столоначальників, помічників і писців. Перший стіл Другого Відділення складався зі столоначальника, помічника та писців. Другий стіл Другого Відділення складався з бухгалтера, помічника бухгалтера та писців.

01.01.1834 р. у складі Міністерства фінансів було створено Корпус гірничих інженерів [25, с. 1–8]. Цей орган державного управління був воєнізованим зі штатним офіцерським складом 320 одиниць. Назви посад гірничих чиновників були замінені військовими. Міністр фінансів отримував звання Головнокомандувача Корпусу гірничих інженерів, при ньому було засновано посаду начальника Штабу гірничих інженерів для здійснення інспекторської діяльності, посади декількох генералів і штаб-офіцерів для здійснення контролю на місцях і виконання інших доручень, а також необхідна кількість ад'ютантів. Гірничий Суд у Санкт-Петербурзі при Департаменті гірничих і соляних справ був перейменований на Гірничий Аудиторат зі збереженням усіх його повноважень. Головною функцією Корпусу гірничих інженерів було управління розпорядчою та виробничою сферами гірничого, монетного, соляного виробництва.

Територія сучасної України належала до Південно-Західного гірничого округу (Чернігівська, Київська, Волинська, Подільська, Таврійська, Херсонська, Бессарабська губернії). Для здійснення нагляду у вказаних губерніях було створено посаду окружного гірничого інженера [26, с. 459]. У подальшому було створене Гірниче управління південної Росії, до сфери діяльності якого належали Катеринославська, Харківська, Таврійська, Херсонська, Бессарабська, Подільська, Київська, Волинська, Чернігівська губернії з розміщенням адміністрації в м. Катеринослав [27, с. 25]. У 1899 р. кількість гірничих округів півдня Росії була збільшена, і вся гірнична область була поділена на шість округів: Південно-Західний, Катеринославський, Таврійський, Харківсько-Полтавський, Луганський і Бахмутський [28, с. 178].

Гірниче положення діяло до 1857 р., коли було прийнято Гірничий статут. Селянська реформа, проголошена Маніфестом 19.02.1861 р., привнесла істотні зміни в державне управління гірничою галуззю, адже органи державного управління стали набувати спеціалізованого характеру. Так, до 1861 р. гірниче відомство вирішувало низку питань, які не були пов'язані безпосередньо з гірничою справою. З-під управління гірничого відомства були виведені питання, що раніше були пов'язані з кріпосними селянами, землями, за якими ті були

закріплені; питання, що безпосередньо не стосувалися гірничої галузі тощо. Гірничі поліція як спеціальний відомчий правоохоронний орган була ліквідована, усі повноваження було передано Міністерству внутрішніх справ.

01.06.1867 р. Корпус гірничих інженерів було позбавлено військового статусу, персонал зрівняно в правах із цивільними відомствами.

Таким чином, приходимо до висновку, що державне управління в галузі використання, відтворення й охорони надр бере свій початок фактично з часів утворення на території сучасної України першої держави – Київської Русі. Із розвитком економічних відносин та усвідомленням цінності покладів корисних копалин усе більше значення надається їх ефективному (для держави) освоєнню. При цьому розвиток державного управління галуззю пройшов свій шлях від найпростішого (розподілу земельних ресурсів і розподілу надр як їх складової частини й отримання певного податку за їх розроблення) до управління гірничою галуззю як одного з найважливіших секторів економіки держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Юшков С. Русская Правда. Происхождение, источники, ее значение / ред. и предисл. В. Томсинова. М.: Зерцало, 2010. 352 с. URL: <http://izbornyk.org.ua/yushkov/ys.htm>.
2. Філатова В. Правове регулювання геологічного вивчення надр: дис. канд. юр. наук: 12.00.06. Харків, 2008. С. 12.
3. Олійник О. Правове регулювання охорони надр за законодавством України (окремлі аспекти): монографія. Хмельницький: Поліграфіст, 2011. С. 17.
4. Голубка С. З історії фінансів української державності від Київської Русі до Гетьманщини. URL: http://n-auditor.com.ua/uk/component/na_archive/917?view=material.
5. Тихомирова С. Горные отношения в России на рубеже XV и VII веков. Труды кафедры горного права РГУ нефти и газа. 2001. № 1.
6. Піцикевич В. Історія ліцензованої діяльності у сфері паливно-енергетичного комплексу України з давнини до початку XX ст. Історико-правовий часопис. 2015. С. 33.
7. Большой энциклопедический словарь / ред. А. Прохоров. М.: Советская энциклопедия, 1993. С. 1111.
8. Кірін Р. Правове забезпечення видобування корисних копалин: дис. канд. юр. наук: 12.00.06. Київ, 2007. С. 61.
9. Юшков С. Руська Правда. Тексти на основі 7 списків та 5 редакцій. Видавництво Української Академії Наук, 1935. URL: <http://izbornyk.org.ua/yushkov/ys.htm>.
10. Грозовський І. Звичаєве право запорізьких козаків: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук: спец. 12.00.01 «теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень». Харків, 1998. С. 9.
11. Гірництво й підземні споруди в Україні та Польщі (нариси з історії). Донецьк: УКЦентр, Донецьке відділення НТШ, «Редакція гірничої енциклопедії», 2009. 296 с.
12. Універсали Павла Полуботка (1722–1723) / упорядн. В. Ринсевич. Київ, 2008. С. 656.
13. Універсали українських гетьманів від Івана Виговського до Івана Самойловича (1657–1687) / Упоряд-

ники: І. Бутич, В. Ринсевич, І. Тесленко. Київ-Львів, 2004. С. 649.

14. Стрельник В. Історико-правова характеристика екологічного контролю та нагляду у сфері охорони надр. Порівняльно-аналітичне право. 2015. № 4. С. 202–205. URL: http://www.pap.in.ua/4_2015/63.pdf.

15. Гайко Г., Білецький В., Мікось Т., Хмура Я. Гірництво й підземні споруди в Україні та Польщі (нариси з історії). Донецьк: УК Центр, Донецьке відділення НТШ, «Редакція гірничої енциклопедії», 2009. С. 21.

16. Булгаков І. Гірничий нагляд у урядовому механізмі на теренах України в XIX – на поч. XX ст. Теорія та практика державного управління: зб. наук. пр. Х.: Вид-во ХарPI НАДУ «Магістр», 2014. Вип. 1 (44). С. 58.

17. Перчик А. Горное право: учебник. Изд. 2-е, перераб. и доп. М.: Издательский Дом «Филология три», 2002. С. 62.

18. О приисках золотых, серебряных, медных и иных руд по всему пространству России. Полное собрание законов Российской империи с 1649 года. 1700–1712. Печатано в Типографии II отделения Собственной Его Императорского Величества Канцелярии, 1830. Т. 4. № 1815. С. 79.

19. Об упразднении приказа Рудных Дел и рассылке дел оного по губерниям. Полное собрание законов Российской империи с 1649 года. 1700–1712. Печатано в Типографии II отделения Собственной Его Императорского Величества Канцелярии, 1830. Т. 4. № 2370. С. 690.

20. О бытии Рудному приказу. Полное собрание законов Российской империи с 1649 года. 1715–1719. Печатано в Типографии II отделения Собственной Его Императорского Величества Канцелярии, 1830. Т. 5. № 2908. С. 157.

21. Киселев М. Организация и деятельность Рудной канцелярии в 1715–1718 гг. Урал индустриальный: Бакунинские чтения: материалы IX Всерос. науч. конф., посвящён. 85-летию д. и. н., проф. А. Бакунина, Екатеринбург, 8–9 окт. 2009 г.: в 2 т. Екатеринбург: Издательский дом «Автограф», 2009. Т. 2. С. 51–57.

22. Об учреждении Берг-Коллегиума для ведения в оном дел о рудах и минералах. Полное собрание законов Российской империи с 1649 года. 1715–1719. Печатано в Типографии II отделения Собственной Его

Императорского Величества Канцелярии, 1830. Т. 5. № 3464. С. 760–762.

23. Об учреждении Берг-Коллегиума для ведения в оном дел о рудах и минералах. Полное собрание законов Российской империи с 1649 года. 1715–1719. Печатано в Типографии II отделения Собственной Его Императорского Величества Канцелярии, 1830. Т. 5. № 3464. С. 760.

24. Высочайше утвержденный доклад Министра финансов и проект Горного положения. Полное собрание законов Российской империи с 1649 года. 1806–1807. Печатано в Типографии II отделения Собственной Его Императорского Величества Канцелярии, 1830. Т. 19. № 22.208. С. 437–630.

25. Положение о Корпусе Горных Инженеров. Полное собрание законов Российской Империи. Собрание второе. Том 9. Санкт-Петербург. Печатано в типографии Второго Отделения Собственной Его Императорского Величества Канцелярии. 1835. № 6685. С. 1–8.

26. Об образовании Юго-Западного горного округа. Полное собрание законов Российской Империи. Собрание третье. Том 3, Санкт-Петербург. 1886. № 1846. С. 459–460.

27. Об учреждении Горного Управления южной России. Полное собрание законов Российской Империи. Собрание третье. Том 11. Санкт-Петербург. 1894. № 7689. С. 251.

28. Лоранский А. Краткий исторический очерк административных учреждений горного ведомства в России 1700–1900 гг. СПб., 1900. С. 178.

29. Свод законов Российской Империи. Т. 7. Уставы Монетный, горный и о соли. Издание 1857 года. Санкт-Петербург. Типография Второго Отделения Собственной Его Императорского Величества Канцелярии. 840 с.

30. Чистяков О. Российское законодательство X–XX веков. В 9 т. Том 7. Документы крестьянской реформы. М.: Юрид. лит., 1989. С. 27.

31. О форме одежды для Горных Инженеров переименованных в гражданские чины. Полное собрание законов Российской Империи. Собрание второе. Том 42. Санкт-Петербург. Печатано в типографии Второго Отделения Собственной Его Императорского Величества Канцелярии. 1871. № 44649. С. 844.

Максименцева Н.О. СТАНОВЛЕННЯ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В ГАЛУЗІ НАРОДОБУВАННЯ В ПЕРІОД КИЇВСЬКОЇ РУСИ, КОЗАЦЬКОЇ ДОБИ ТА НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ У СКЛАДІ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ

У статті автором розглянуті основні історико-правові передумови становлення системи державного управління надродобуванням у різні епохи розвитку державності України. Автор окреслила основні інституції й адміністративно-правові механізми у цій сфері крізь призму історичного аналізу.

Ключові слова: державне управління, історія адміністративного права, надродобування.

Максименцева Н.А. СТАНОВЛЕНИЕ СИСТЕМЫ ГОСУДАРСТВЕННОГО УПРАВЛЕНИЯ В ОБЛАСТИ НЕДРОДОБЫВАНИЯ В ПЕРИОД КИЕВСКОЙ РУСИ, КАЗАЧЕСТВА И НА УКРАИНСКИХ ЗЕМЛЯХ В СОСТАВЕ РОССИЙСКОЙ ИМПЕРИИ

В статье автор рассмотрела основные историко-правовые предпосылки становления системы государственного управления надродобыванием в разные эпохи развития государственности в Украине. Автор очертила основные институции и административно-правовые механизмы в этой сфере сквозь призму исторического анализа.

Ключевые слова: государственное управление, история административного права, надродобывание.

Maksimentseva N.A. FORMATION OF THE SYSTEM OF STATE ADMINISTRATION IN THE FIELD OF MINING IN THE PERIOD OF KIEVAN RUS, THE COSSACK ERA, AND IN THE UKRAINIAN LANDS WITHIN THE RUSSIAN EMPIRE

In this article, the author examined the main historical and legal prerequisites for the development of the system of state management of mineral extraction in different epochs of development of statehood in Ukraine. The author outlined the main institutions and administrative and legal mechanisms in this area through the prism of historical analysis.

Key words: public administration, history of administrative law, mining.